

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията придобиване на научната степен „доктор на филологическите науки”
в научна област 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология,
научна специалност 05.04.02 Българска литература (Възрожденска и нова
литература)

на проф. д-р НИКОЛАЙ ХРИСТОВ ЧЕРНОКОЖЕВ

на тема:

ВИДЯНА БЪЛГАРИЯ.

ВИЗУАЛНИ ОБРАЗИ НА СТРАНАТА/ЗЕМЯТА И ХОРАТА В
НЕМСКОЕЗИЧНАТА КНИЖНИНА ДО 1879 г.

от проф. д-р Клео Протохристов

Предложеният за защита труд на проф. Николай Чернокожев е в синхрон с актуална, своевременно наложила се и като устойчива, ориентация на българското литературознание към рационализирането на спецификите в националната ни култура през призмата на чуждото възприятие. Авторът ѝ вече е заявил категорично присъствието си в съответното изследователско поле с предходния си труд, послужил като легитимация на професорската му хабилитация и издаден като монография през 2012 г - „България – стереотипи и екзотика. Техника на сглобяване на български образ в немскоезичната книжнина от XIX век”. Въпреки че новото начинание е в отношение на явна приемственост по отношение на прецедента, то заявява и своята различност, като полага оригинален маршрут в утвърдената схема – търсенията са съсредоточени вече не толкова върху словесно сглобените образи на българското, колкото върху различни по характер и техника на изпълнение визуални репрезентации, поместени в редица немскоезични издания от 19. век, с помощта на

които е направен опит да бъде реконструирана една конкретна версия на „видяна България”.

Дисертацията предпоставя специфичен режим на четене, напрегнат между две разнопосочни нагласи. От една страна, за обект на анализ е въведен материал, практически неизвестен в България (иллюстративният материал, върху който са проведени аналizationsонните процедури, е резултат на собствено издирване, съответно текстовете, към които той се отнася, се появяват за първи път на български език в превод на дисертанта). Освен това фокусирането върху материал с преобладаващо визуален характер е по-скоро необичайно за практиките на литературоведското изследване. Всичко това създава очакване за интелектуална интрига и, наистина, текстът успява да предизвика рефлексите на любознателност или любопитство, чете се с приятното напрежение от непрестанно откриващите се нови, неочаквани, понякога дори стъписващи ракурси към нашенски реалии, уж познати и по предположение неспособни да предизвикат изненада. Същевременно обаче, трудът се възприема по неизбежност в контекста на предхождащия го и тясно свързан с него – не само съдържателно или тематично, но и концептуално и методологически, опус на Чернокожев Ако срещата с непознатите и най-често озадачаващи с интерпретацията си визуализации на българския свят предизвиква тръпка на интелектуално предизвикателство, неизбежната съпоставка с по-ранното изследване, посветено на словесно сглобените български образи, преобразува възприемателната нагласа в режима на очакване за предизвестен край, още повече че авторът системно съпоставя частичните или по-общи изводи, направени на различни места в дисертацията, със съответните тези и твърдения от книгата си и така неволно свежда задачата на труда си до препотвърждаване на вече установени и прокоментирани закономерности.

Без да заявява аспирации за методологически принос с формулиране на собствена теза относно механизмите, по които взаимодействието между словесност и визуалност изгражда образ на свят, дисертацията стъпва върху наличните, стабилизиращи теоретични твърдения (основно в съгласие с известното изследване

за илюстрацията на Хилис Милър), ангажирани основно с аспектите на възприемането. Нататък обаче авторът дава воля на личните си разбирания за уместност, проявени най-отчетливо при избора на изследователски обекти. В съответствие със стремежа към представителност на материала са привлечени широк спектър от заглавия от периодични и разноформатни книжни издания, разположени на различни позиции в диапазона между специализираност и популярност, книги албуми, отразяващи опита от военни инициативи, специализирани издания от енциклопедичен тип, материали, възникнали от инцидентни посещения, тематични лекции. Отново ще подчертая, че издирването и подборът на тези материали е основно постижение на труда, тъй като веднъж представени в съвкупността им, те могат да създадат измамната представа за някаква изначална, едва ли не гратисна наличност.

Организацията на материала дисертантът е подчинил на избраната и защитена от него „стратегията на прекъсванията”. Без да оспорвам основателността на подобен избор, позволявам си известни резерви по отношение на аргументите, че „събраните на едно място и подредени хронологически материали могат да създадат измамното усещане, че визуалното присъствие на България и българите в немската периодика и въобще в немската текстовост от разглеждания период има относително висока плътност” (с. 17), и че „плавното прехождане от текст към текст може да произведе и да наложи представата за наличието на режим на взаимодопълване на текстовете в техните визуални сегменти, на постъпателно разширяване на информацията, на знанието за България и българите” (пак там). Ако, както дисертацията показва, визуалното присъствие на България и българите в разглежданите материали е лишено от плътност и липсва ефектът на взаимодопълване между различните репрезентации, нито стриктната хронологическа последователност, нито изчерпващата всеобхватност на илюстративния материал биха могли да създадат илюзия за обратното положение. Освен това, не става напълно ясен принципът, по който е определена последователността на отделните глави, посветени на проучваните издания, освен че тя съответства на реда, в който са класифицирани различните категории текстове, избрани като материал за анализ.

Основната тежест на изследването, разбираемо, се поема от анализа на илюстративния материал, при който се проявяват и най-сериозните достойнства на дисертанта. Несъмнени са завидната култивираност и дисциплинарна похватност на способността му за аналитични наблюдения, както и високият перцептивен коефициент на неговото „гледане/виждане”. С вероятно неоправдана придиричност бих очаквала по-ясно заявена мета-позиция при провеждането на аналizationsонните нагледни, тъй като и при най-необременено съзнание по отношение историчността на визуалните образи, би следвало все пак да се направят уговорки за фундаменталното несъвпадение между капацитета за възприятие на илюстративния материал от читателя/зрителя от 19. век и собствените специализирани вглеждания на дисертанта, тренирани в ситуацията на безпрецедентна като мащаб доминация на визуалността, характерна за съвременната ни култура.

Определящият ангажимент на изследването към проблемите на визуалната репрезентация крие и още едно сериозно изпитание за дисертанта. Необходимостта от обстоятелствени описания на отделните илюстрации, които да послужат като база за конкретни наблюдения, съпоставки и систематизации, отвеждащи към съответни изводи, му е наложила режим на утежнена многословност, което на свой ред предполага усещането за известна диспропорция между описателните и аналитичните компоненти на изложението, а оттам и за непомерно голям обем на дисертацията. Склонна съм да мисля, че това несъобразие е могло да бъде избегнато при различно структуриране на изследването. Неизбежна последица от избраната организация, подчинена на изреждащото вглеждане в различните изследвани материали, е ефектът на повторителна монотонност, който пречатства отчетливото възприемане на концептуалните акценти в изложението. Така артикулациите на установените в резултат на проучването промени в начините на вграждане на човешкото телесно присъствие в пейзажните формати, както и на съответните параметри на неговото функционализиране, се размиват в потока от описания и уговорки, а ценната интуиция за продуктивността на напрежението между индикациите за локална принадлежност на визуално представените българи (българин/българка от...) и генерализиращи твърдения за народностни специфики

остава някак недооползотворена. Със сигурност една алтернативна конструкция, използваща като подпори няколко концептуални ядра, които са налични в дисертацията, би дала възможност за разтоварване на част от словесния баласт и за по-категорично изговаряне на собствените тези и приноси. Особено важно ми се вижда изведените доминиращи характеристики на визуалните образи на българите и техните територии, плод на действително непосредствено възприятие или конструирани по предположение, да бъдат представени в съпоставка с парадигмалните „обща места”, закрепени от културния контекст на европейския и в частност немскоезичния културен контекст на 19. век.

Като цяло обаче дисертацията оставя впечатлението за солидно, значимо и професионално изпълнено научно начинание, което респектира с обема на издирения и проучен материал, мащаба на извършената изследователска работа и със значимостта на изследваните проблеми. Всички тези достойнства на труда му дават достатъчно основание аспира за висок академичен атестат и го легитимират като дисертация за присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки”. В съответствие с тази цялостна оценка уверено препоръчвам проф. Николай Чернокожев да бъде удостоен с тази научна степен.

6 август 2015 г.

Подпис: